

## **ActieJaarplan MVI & Duurzaam GWW**

### **Definitief: 12 december 2017**

#### Route:

1. Via DO (20-10)
2. naar PO 20 november
3. naar DB 12 december 2017
4. daarna aanbieden aan Unie van Waterschappen en PianOO

#### **o. Aanleiding**

De Unie van Waterschappen heeft (namens de Nederlandse waterschappen) recent het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) ondertekend, evenals de Green Deal Duurzaam GWW 2.0 en het Grondstoffenakkoord. In zowel het Manifest MVI als de Green Deal DGWW is afgesproken dat elke deelnemer vervolgens een actieplan voor het komende jaar opstelt, waarin is aangegeven hoe de organisatie hier invulling aan gaat geven. Vanwege de samenhang tussen de verschillende doelstellingen en acties heeft WF er voor gekozen één geïntegreerd actieplan te maken, wat voor u ligt. Dit heeft betrekking op zowel MVI, DGWW als het Grondstoffenakkoord. Het actieplan heeft betrekking op de eerste jaarschijf 1 januari 2018 – 31 december 2018. Ondertussen heeft het bestuur van WF het nieuwe Inkoop- en aanbestedingsbeleid vastgesteld. Het Actieplan MVI/DGWW is (voor de betreffende onderwerpen) feitelijk te zien als uitvoeringsprogramma voor het Inkoop- en aanbestedingsbeleid.

De voorgenomen activiteiten in het actiejaarplan zijn niet nieuw, deze waren reeds opgenomen in de planning van de reguliere werkzaamheden. Deze voorgenomen activiteiten zijn nu verwoord en gebundeld in het ActieJaarplan 2017-2018.

#### ***Leeswijzer***

Allereerst wordt geschetst wat Wetterskip Fryslân in de huidige situatie inkoop (1) en wat de stand van zaken is ten aanzien van de implementatie van DGWW (2). Vervolgens wordt aangegeven hoe WF al invulling geeft aan MVI en DGWW, en welke acties nog onderhanden zijn (3). Om te kunnen bepalen welke aanvullende acties/impulsen nodig zijn, worden daarna de doelstellingen beschreven die WF heeft gesteld (4).

Het afsluitende hoofdstuk 5 geeft tenslotte een beeld van de aanvullende acties die WF wil gaan uitvoeren in de komende jaarschijf (periode 1 januari 2018 – 1 juli 2018).

Voor het hanteren van een heldere en herkenbare structuur, wordt in elk hoofdstuk gebruik gemaakt van een tabel waarin de onderwerpen MVI, DGWW en Innovatie zijn onderscheiden.

Omdat de scope van het onderwerp MVI bijzonder breed is en verweven is met een groot deel van de activiteiten van WF, bevat dit actieplan niet een uitputtende lijst, maar beperkt het zich tot de hoofdlijnen. De uitdaging is vooral om samenhang aan te brengen tussen het geheel aan doelstellingen en acties, en in dit 1<sup>e</sup> actieplan is daarmee een start gemaakt. DGWW met bijbehorende vier transitielijnen worden daarbij telkens apart benoemd, zodat ze herkenbaar blijven. De vier transitielijnen worden in bijlage 1 nader toegelicht.

#### **1. Wat koopt WF in? (nul-situatie)**

WF heeft een inkoopvolume van ca. € 90 mln. per jaar. Het inkooppakket is breed, voorbeelden zijn:

- Leveringen zoals computers, hout, duikers, grond, zand, beton, stortsteen, elektriciteit en chemicaliën die het zuiveringsproces ondersteunen.
- Diensten zoals juridische dienstverlening en ingenieursdiensten.
- (Investerings)Werken zoals RWZI's, gemalen en waterkeringen.

WF wil het inkooppakket het komende jaar nader analyseren door bijvoorbeeld het laten uitvoeren van een quick-scan, geïnitieerd vanuit de Stichting Circulair Fryslân. In deze quick-scan wordt o.a. bepaald in hoeverre de materialen die WF inkoop circulaair zijn. Deze zogenaamde nulmeting wordt vervolgens betrokken bij het smart maken van de doelstellingen/acties voor de komende jaren.

## **2. Wat doet Wetterskip Fryslân al?**

Ten aanzien van cultuurverandering werkt WF met bewustwordingscampagnes zoals "Groene Ogen", "H<sub>2</sub>O", de klimaatparaplu en de klimaatagenda, het programma duurzaamheid, etc. Dit zijn namen voor lijnen waarmee cultuurverandering voor duurzaamheid op de kaart zijn gezet bij de medewerkers van het waterschap. Het programma duurzaamheid is in 2015 gestart en heeft een bestuurlijk traject doorlopen dat begon in 2012, de andere lijnen zijn gestart in 2016. Het idee is dat alle medewerkers met "groene ogen" gaan kijken naar hun werkzaamheden voor het waterschap en kansen signaleren en initiëren voor verduurzaming.

MVI	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Inkoop van goederen en diensten (IGD): De aanpak van duurzaamheid bij IGD volgt de landelijk gehanteerde duurzaamheidscriteria die vermeld staan op de site van Pianoo. Die criteria worden beschouwd als minimum eis, waarbij per aanbesteding wordt onderzocht hoe de markt kan worden uitgedaagd een nog duurzamere oplossing aan te bieden.</li> <li>• Fairtrade: Wetterskip Fryslân is tijdens de landelijke Fairtrade week in mei 2017 het eerste Fairtrade waterschap van Nederland geworden. Daaraan voorafgaand heeft Wetterskip Fryslân samen met de Stichting Max Havelaar een handleiding voor waterschappen ontwikkeld. In deze handleiding zijn de criteria opgenomen waaraan een waterschap moet voldoen om in aanmerking te komen voor de titel 'Fairtrade'. Bij waterschappen richt Fairtrade zich op de inkoop van koffie, thee, voeding en bedrijfskleding. Wetterskip Fryslân koopt deze producten al jarenlang Fairtrade in en gaat vanaf nu ook actief andere waterschappen en partners enthousiasmeren voor de Fairtrade-titel.</li> <li>• Social Return: WF onderzoekt bij de grotere aanbestedingen of en hoe invulling kan worden gegeven aan Social Return (de leverancier schakelt personen met een afstand tot de arbeidsmarkt in bij de uitvoering van de opdracht). Schoonmaak, Catering en Postbezorging zijn voorbeelden van contracten waarbij dit nu al gebeurt.</li> <li>• WF koopt 100% groene stroom en gas in.</li> <li>• FSC-hout convenant ondertekend sinds 2008 ("of een vergelijkbaar certificaat" binnen kader van aanbestedingen).</li> </ul>
DGWW	<p><u>Transitielijn 1 (van kosten naar waarde):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Bij gunnen op basis van EMVI-criteria wordt duurzaamheid meegenomen als gunningscriterium.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 2 (van reactief naar proactief):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De noordelijke waterschappen voeren onderling gesprekken over implementatie en ervaringen in Noord Nederland. Het is de bedoeling dat de waterschappen deze structuur internaliseren.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 3 (van uniek naar uniform):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Binnen een aantal pilotprojecten wordt de methodiek van duurzaam GWW toegepast, belichten veel aspecten over hoe we duurzaamheid kunnen toepassen (veel aspecten, duurzaamheid, geluidshinder, materialen, werkmethode).</li> </ul> <p><u>Transitielijn 4 (van alleen naar samen):</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Duurzame netwerken: WF is actief lid van netwerken zoals Circulair Fryslân en Freonen fan fossiel fry Fryslân.</li> </ul>
Inno.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Vanaf 2010 stelt WF jaarlijks € 500.000 ter beschikking voor innovatieve projecten en deelnames.</li> </ul>

### 3. Wat heeft Wetterskip Fryslân onderhanden?

Veel van de activiteiten die in het vorige hoofdstuk zijn benoemd, lopen ook nog in 2018

MVI	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Eind 2017/begin 2018 wordt de Europese aanbesteding 'Groenonderhoud waterschapsterreinen' uitgevoerd. Deze aanbesteding wordt volledig voorbehouden aan SW-bedrijven, wat betekent dat alleen Sociale Werkvoorzieningen mogen inschrijven.</li> <li>• pilot vergroenen wagenpark (uitvoering 2018)</li> <li>• Centrale slibverwerking, vanuit duurzaamheid, terugwinning grondstoffen, energieverbruik, energie opwekken, CO<sub>2</sub>-uitstoot-reductie bij SNB.</li> <li>• Deelname aan mobiliteitswedstrijd Low Car Diet. WF heeft in het voorjaar van 2017 de eerste prijs gewonnen van de Friese deelnemers. Besparing was 38% op de fossiel gereden kilometers.</li> <li>• Daar waar hergebruik mogelijk is bij investeringsprojecten wordt dit gestimuleerd. WF kan hierin nog een stap maken.</li> </ul>
DGWW	<p><u>Transitielijn 1 (van kosten naar waarde):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pilotprojecten met toepassing van de Aanpak duurzaam GWW.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 2 (van reactief naar proactief):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Presentaties/workshops over "duurzame gebiedsontwikkeling" voor gemeenten in Friesland, om hen bekend te maken met DGWW-systematiek en Green Deal. NW geweest, NO, ZO, ZW, eilanden nog te gaan, najaar 2017.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 3 (van uniek naar uniform):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De aanpak DGWW wordt standaard gevraagd aan projectleiders in de plan- en projectdefinitie.</li> <li>• Invulling geven aan het voornemen om vanaf 1-1-2017 alle nieuw te starten plannen en projecten met de aanpak DGWW uit te voeren.</li> <li>• In 2015 zijn 14 "ambassadeurs" opgeleid. Deze collega's "staan klaar" voor andere, later opgeleide collega's, om hen te helpen met de implementatie in plannen en projecten. In 2017 krijgt dit nader vorm.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 4 (van alleen naar samen):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Voor de ontwikkeling en het gebruik van Dubocalc is een nationale praktijkgroep benoemd. De deelname van waterschappen in deze groep is gewenst in verband met het opdoen van ervaringen en het aanvullen van de nationale database materialen.</li> </ul>
Inno.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Innovatie-projecten Met betrekking tot grondstoffen zijn diverse projecten onderhanden. Hierbij valt te noemen: Terugwinning cellulose uit afvalwater (en afzet in asfaltindustrie als zgn. afdruipremmer), productie van bioplastic uit afvalwater. Fosfaat wordt teruggewonnen bij de eindverwerking van ons zuiveringsslib. Ook deelname in landelijke (Stowa) projecten zoals, waarde halen uit groenresten in het waterbeheer(plaagsoorten). Veel andere projecten zijn gericht op verduurzaming/energiezuinig maken van onze assets. In totaal zijn sinds 2010 circa 120 innovatievoorstellen gehonoreerd..</li> </ul>

#### 4. Waar wil Wetterskip Fryslân naar toe?

In het algemeen gesteld, geldt de volgende ambitie voor Wetterskip Fryslân:

*Wetterskip Fryslân wil verduurzamen naar klimaatneutraal in 2030. Dit houdt ook in dat de inkoop van materialen en de uitvoering van werken op een zo duurzaam mogelijke wijze worden gerealiseerd.*

MVI	<ul style="list-style-type: none"> <li>Energieneutraal 2025</li> <li>Klimaatneutraal 2030: Wetterskip Fryslân wil verduurzamen naar klimaatneutraal in 2030. Dit houdt ook in dat de inkoop van materialen en de uitvoering van werken op een zo duurzaam mogelijke wijze worden gerealiseerd. Stapsgewijs zullen hiertoe activiteiten worden ontplooid. Dit houdt in dat het waterschap werkt aan de reductie en/of compensatie van de eigen CO<sub>2</sub>(eq.)-uitstoot.</li> <li>Grondstoffenakkoord 2050 100% circulair</li> <li>Launching customer voor innovaties/initiatieven. Een voorbeeld is de dijkverzwaring Ameland, waarin teruggewonnen cellulose is verwerkt. Wetterskip Fryslân maakt de meerkosten van dit soort duurzame alternatieven zichtbaar in een bestuursvoorstel (zie ook hoofdstuk 5 MVI).</li> </ul>
DGWW	<p><u>Transitielijn 1 (van kosten naar waarde):</u> Partijen sturen op waardecreatie in GWW-projecten en werken samen aan het ontwikkelen en realiseren van duurzame innovatieve oplossingen.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>WF wil reststromen maximaal verwaarden. De wijze waarop vergt nadere uitwerking in de komende jaren. Er zijn al enkele successen geboekt met enkele pilots.</li> <li>De financiering van de (her-)huisvesting, gebaseerd op technische terugverdientijd op de levensduur en het besparen van kosten voor energieverbruik als basis voor de investeringen in het gebouw en het energieneutraal maken ervan.</li> <li>Ook de financiering van het energiebeleid is op deze gedachte gebaseerd. Investeren gebaseerd op de technische levensduur en het voorkomen van energiekosten in de toekomst (40.000 zonnepanelen, energiefabriek).</li> </ul> <p><u>Transitielijn 2 (van reactief naar proactief):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>WF bevordert duurzaamheid in houding en gedrag van haar medewerkers, in het bijzonder maakt WF haar medewerkers bewust van de urgentie en noodzaak van het werken volgens de Aanpak Duurzaam GWW in GWW-projecten.</li> <li>WF communiceert extern actief over de ervaringen met de Aanpak Duurzaam GWW en de daarbij behaalde successen.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 3 (van uniek naar uniform):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>WF past de Aanpak Duurzaam GWW toe in programma's en projecten.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 4 (van alleen naar samen):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Nog niet van toepassing.</li> </ul>
Inno.	<p>Innovatiekracht richten wij op:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Klimaatneutraal (fossielvrij)</li> <li>Grondstoffenneutraal (maximaal terugwinnen en verwaarden van reststromen als bijdrage aan de circulaire en biobased economie)</li> <li>Operational excellence (optimale prijs/kwaliteit van dienstverlening)</li> </ul> <p>Innovaties zijn gericht op onze duurzaamheidsstrategie en energiebeleid. Veel innovaties hebben te maken met duurzaamheid, zie bijlage 2.</p>

## 5. Acties 1 januari 2018 – 31 december 2018

MVI	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bij Europese aanbestedingen voor IGD worden kansen benut om de markt (meer dan tot nu toe) uit te dagen een duurzame oplossing aan te bieden.</li> <li>• Wetterskip Fryslân gaat actief andere waterschappen en partners enthousiasmeren voor de Fairtrade-titel.</li> <li>• WF gaat het totale inkooppakket het komende jaar nader analyseren door bijvoorbeeld het laten uitvoeren van een quick-scan, geïnitieerd vanuit de Stichting Circulair Fryslân. In deze quick-scan wordt o.a. bepaald in hoeverre de materialen die WF inkoop circulaire zijn. Deze zogenaamde nulmeting wordt vervolgens betrokken bij het smart maken van de doelstellingen/acties voor de komende jaren. De insteek is de quick-scan bij alle deelnemers van de Stichting Circulair Fryslân uit te voeren, zodat de uitkomsten gezamenlijk kunnen worden besproken, evenals de vervolgacties. WF wil dit soort netwerken actief benutten, wat ook nodig is voor de overgang naar een circulaire economie.</li> <li>• WF maakt de doelstellingen met bijbehorende (aanvullende) acties voor MVI smart in de periode 1 januari '18 – 31 december '18. WF betreft de uitkomsten van de quick-scan hierbij. Ook wordt dan bepaald of richtlijnen wenselijk zijn over wat duurzaamheid mag kosten. Vanaf 1 januari 2019 zijn de (aanvullende) acties voor MVI operationeel.</li> </ul>
DGWW	<p><u>Transitielijn 1 (van kosten naar waarde):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Bewustzijn creëren in de eigen organisatie.</li> <li>▪ MKBA-project incl. vormgeven aan definitie milieuschade en voorstel doen voor doorberekening.</li> <li>• Partijen formuleren gezamenlijk parameters of prestatieindicatoren gerelateerd aan de vastgestelde duurzaamheidsthema's van de Aanpak Duurzaam GWW.</li> <li>• Partijen ontwikkelen een monitoringssystematiek waarmee duurzaamheidsprestaties van GWW- projecten inzichtelijk worden gemaakt. Monitoringssystematiek nog te ontwikkelen, maar de documenten die in de verschillende fases worden samengesteld vormen de basis van de monitoring.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 2 (van reactief naar proactief):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Aanbieden van cursus DGWW, plus opvolging en 2-maandelijkse "leergemeenschap" voor het leren van elkaar, bijspijkeren, ervaringen delen, knelpunten bespreken.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 3 (van uniek naar uniform):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• De aanpak DGWW wordt standaard gevraagd aan projectleiders in de plan- en projectdefinitie.</li> <li>• Vanaf 1-1-2017 worden alle nieuw te starten plannen en projecten met de aanpak DGWW uitgevoerd.</li> </ul> <p><u>Transitielijn 4 (van alleen naar samen):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Vormgeven aan Noordelijke samenwerking op gebied van MVI, DGWW en Innovatie.</li> </ul>
Inno.	<p>In 2017 zijn diverse nieuwe innovatieprojecten opgestart onder het thema Duurzaamheid &amp; kringlopen, o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• VANA 2: Cellulosewinning uit afvalwater voor verwerking in asfaltindustrie (WF is hiervoor opgetreden als launching customer)</li> <li>• Toepassing teruggewonnen cellulose voor ontwatering bagger en maken baggerbouwblokken (circulair) als duurzame oeververdediging</li> <li>• Ontwatering zuiveringsslib met teruggewonnen cellulose (besparing op CO<sub>2</sub> in eindverwerking)</li> <li>• Ontwatering zuiveringsslib met koffiedik (besparing op CO<sub>2</sub> in eindverwerking)</li> <li>• Verwaarden biomassa uit waterbeheer en toepassing in producten als biocomposiet (biobased en circulair)</li> </ul>

- |  |
|--|
| <ul style="list-style-type: none"><li>• Onderzoek naar zilte / natte teelten in veen(weide)gebieden (terugdringen CO<sub>2</sub> uitstoot door veenoxidatie)</li><li>• Deelname consortium Zon op Water (optimalisatie duurzame energie)</li></ul> <p>Zie ook het Innovatieplan voor 2017.</p> |
|--|

## **Bijlage 1. Transitielijnen DGWW**

### **Transitielijn 1 - van kosten naar waarde**

Een essentiële voorwaarde voor deze transitie is dat duurzaamheid wordt gezien als een meerwaarde, een opbrengst in plaats van een kostenpost. Duurzaamheid kan leiden tot besparingen in aanleg en exploitatie, maar ook waarde toevoegen aan een GWW-project en de omgeving (waardecreatie). Waardecreatie wordt gestimuleerd door creëren van ruimte voor innovatieve duurzame oplossingen. De duurzame meerwaarde wordt zichtbaar gemaakt binnen GWW-projecten.

### **Transitielijn 2 - van reactief naar proactief**

Duurzaamheid moet 'business-as-usual' zijn. Dit vergt een proactieve houding van de bij een GWW-project betrokken medewerkers (cultuur) op alle niveaus in de organisatie, en een proactieve houding tussen betrokkenen onderling. Het vraagt om het begrijpen van elkaars belangen, verantwoordelijkheden en behoeften en het actief uitdragen van ervaringen en successen.

### **Transitielijn 3 - van uniek naar uniform**

De Aanpak Duurzaam GWW helpt om op een uniforme en systematische manier de juiste processtappen te zetten. Door duurzaamheid te verankeren in de bedrijfsprocessen geven Partijen binnen de GWW-sector op een zelfde manier invulling aan duurzaamheid in projecten en zijn verwachtingen vooraf duidelijk.

### **Transitielijn 4 - van alleen naar samen**

Samenwerking binnen de GWW-sector is nodig om duurzaamheid een integraal onderdeel te laten zijn van alle GWW-projecten. Opdrachtnemers en de Koepel-, netwerk en bracheorganisaties vervullen een cruciale rol bij het realiseren van deze projecten en vinden het gewenst dat zij tijdig en intensief worden betrokken door Opdrachtgevers. Partijen zetten in op het versterken van de onderlinge samenwerking en wisselen kennis uit binnen GWW-projecten, projectoverstijgend en binnen de handelsketen. Bij het aangaan van samenwerking nemen Partijen artikel 31 in acht.

## **Bijlage 2. beoordelingscriteria innovatieplan 2017**

### Algemene beoordelingscriteria:

1. Het projectvoorstel levert een bijdrage aan één of meerdere doelen zoals geformuleerd in de kadernota innovatie en in het innovatieplan.
2. De uitkomsten van het project zijn naar verwachting implementeerbaar binnen de eigen organisatie van Wetterskip Fryslân of binnen de keten of het project levert een duidelijke bijdrage aan een maatschappelijk belang.
3. De techniek of methode moet nieuw zijn voor Wetterskip Fryslân. Ook bestaande technieken of methoden die nog niet binnen Wetterskip Fryslân worden toegepast beschouwen wij als innovatief.

### Innovatiethema Duurzaamheid & Kringkopen:

1. Terugdringen broeikasgassen (CO<sub>2</sub>, methaan, lachgas)
2. Van afval naar grondstof, nieuwe technologie voor terugwinning grondstoffen of productie biobased grondstoffen
3. Verwaarden reststoffen, ontwikkelen nieuwe financierings- en verdienmodellen
4. Nieuwe technieken voor energieopwekking en -besparing

### Innovatiethema Optimaliseren zuiveren:

1. Zie duurzaamheidscriteria (energie, grondstoffen, broeikasgassen);
2. Het project draagt bij aan nieuwe en betere technieken voor verwijdering stikstof en fosfaat;
3. Het project draagt bij aan nieuwe en betere technieken voor verwijdering medicijnresten en prioritaire stoffen;
4. Het sluiten van de koolstofkringloop;
5. Het sluiten van de afvalwaterketen op de Waddeneilanden;
6. Het vergroten van de doelmatigheid binnen de Waterketen.

### Innovatiethema Innovaties in het watersysteem:

1. Het project draagt bij aan het ontwikkelen van nieuwe mogelijkheden om emissies van landbouw en andere diffuse bronnen te reduceren of te voorkomen;
2. Het project draagt bij aan een beter inzicht in de waterkwaliteit en de ecologische toestand en de mogelijke maatregelen door een nieuwe manier van monitoring;
3. Het project geeft nieuw inzicht in de effecten en mogelijke maatregelen om negatieve effecten van klimaatverandering op de waterkwaliteit op te vangen;
4. Het project geeft nieuw inzicht in de mogelijkheden voor klimaatadaptatie ten aanzien van: droogte, wateroverlast, overstroming, of hitte;
5. Het project geeft inzicht in de kansen die ontstaan door klimaatverandering.

### Innovatiethema Maatschappelijke en sociale innovatie:

1. Het project levert een nieuwe vorm, methode of techniek van communicatie op waarmee een beter bereik van de doelgroep wordt gerealiseerd om het waterbewustzijn te vergroten;
2. Het project levert een nieuwe innovatieve vorm van participatieve samenwerking op in projecten met stakeholders;
3. Het project draagt bij aan de transitie van de eigen organisatie naar een procesgerichte organisatie die haar doelen realiseert in samenwerking met collega-overheden, maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven.